

ПРАВО У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ СВІТІ: КЛЮЧОВІ ТОЧКИ ЗМІН

Якою мапою ви користуєтеся у мандрівках: електронною, завантаженою у смартфон чи планшет, або паперовою? Якщо є ризик, що ваш девайс розряджається, чи візьмете ви про всяк випадок паперову мапу або ж віддасте перевагу додатковому зарядному пристрою? Як давно ви брали з собою компас? Заносили у паперовий записник декілька важливих для туриста фраз мовою тієї країни, куди лежить ваш шлях? Заглядали до товстого довідника та перебирали заповнені вручну картки в бібліотечному каталозі?

Можливо, ви й не замислювалися, що ваші звички стали іншими всього за декілька років. І це цілком логічно, адже під рукою завжди пошукові системи та розумні годинники, новини, розваги, відео про смішних кошенят і карта зоряного неба у вашій широті. Люди змінилися тому, що під впливом технологій, передусім цифрових технологій, серйозно і невідворотно перетворився світ. Ці зміни зачіпають майже кожного, але одночасно вони відбуваються нерівномірно і поглиблюють той розрив, що існує, між особами, спільнотами й державами.

Подобаються вони нам чи ні, сприймаємо ми їх як загрозу чи панацею, ясно одне – технології супроводжуватимуть людство в подальшому розвитку. І праву доведеться вирішувати ті нові виклики, які виникають у цифрову епоху.

Тому в цій статті я маю намір звернутися до ключових точок змін у праві під впливом технологій.

І першими вони відображаються в одному з найважливіших правових явищ – правах людини. Під впливом технологій формуються новітні права (право бути забутим, право на цифрову особистість, право на Інтернет, право на анонімність тощо), а деякі – отримують новий зміст і змінюють обсяг (передусім приватність, свобода вираження, право на інформацію, права участі й виборчі права).

Концептуальні зміни у правах людини при цьому відбуваються досить швидко. Так, можна прослідкувати досить короткий шлях права бути забутим від обмеженого визнання судовою практикою², через обговорення його як результату еволюції

¹ Юлія Сергіївна Разметаєва, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри теорії і філософії права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.
Yulia Razmetaeva, Candidate of Legal Sciences, Assistant at the Department of Theory and Philosophy of Law, Yaroslav Mudryi National Law University.
e-mail: yulia.razmetaeva@gmail.com

² Google Spain, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Espanola de Proteccion de Datos and Costeja Gonzalez, (2014) Judgment, Case C-131/12, ECLI: EU: C:2014:317.

наявних прав³, до включення в поле новітніх прав людини⁴. М. Ожеван, розглядаючи специфіку трансгуманізму й концепцію технологічної сингулярності як «метафізичного фазового переходу до нових форм організації людини й людства», згадує про принципи «морфологічної свободи» й права людини на індивідуальний вибір технологій поліпшення людської природи⁵. Велика частка змін у розумінні того, що слід відносити нині до прав людини пов'язана з цими можливостями – перетворення фізичного тіла та свідомості людини, такого, що обіцяє не просто краще засвоювати інформацію чи розпізнавати недоступні звичайному оку кольори спектра, а звернутися до самої суті людського.

Технологічний світ загострює глобальну суперечність між свободою та безпекою. Він також демонструє кричущу відсутність етичних та правових обмежень у певних сферах діяльності. Приміром, 15 квітня 2019 р. було опубліковано результати дослідження ізраїльських учених, які роздрукували людське серце за допомогою 3D-принтера. Хоча надруковане серце розміром з кроляче, але воно анатомічно точне, має необхідні кровоносні судини, персоналізоване (використовується спеціально розроблений гідрогель, тканини та клітини пацієнта)⁶. Така біотехнологія має великий потенціал і, безумовно, створює поле діяльності для юристів, що включає і нормативне забезпечення нових медично-технологічних можливостей, і питання біоетики.

Нові технології не лише піднімають етичні питання, а й навіть кидають виклик ключовим поняттям і цінностям, до яких ми зазвичай звертаємося в нашому етичному мисленні. Момент початку життя й момент настання смерті, перенесення свідомості у цифрову форму, інформаційне продовження та клонування – усе це лише невеликий перелік того, що слід переглянути й оцінити з позицій сучасних досягнень. Як пише М. Тегмарк, «якщо технології можуть похитнути наші старі уявлення про межі тривалості життя, які його крайні межі? Скільки нашого космосу може ожити? Як далеко здатне сягнути життя і як довго протривати? Скільки матерії може використати життя і скільки енергії, інформації й обчислень – отримати?»⁷. Хоча він вважає, що ці крайні межі встановлює не наше розуміння, а закони фізики, але й самі межі нашого розуміння у цифрову епоху зсуваються швидко й

³ Cesare Bartolini and Lawrence Siry, "The Right to be Forgotten in the Light of the Consent of the Data Subject," *Computer Law & Security Review* 32 (2) (2016): 218.

⁴ Юлія Разметаєва, "Формування новітніх прав людини під впливом ІТ," у *ІТ право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів III-ої Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 7 грудня 2018), 93.

⁵ Микола Ожеван, "По той бік технологічної сингулярності: дилема гуманістичних обмежень і необмеженого «пост гуманного» розвитку," *Стратегічні пріоритети* 1 (38) (2016): 39.

⁶ Nadav Noor et al., "3D Printing of Personalized Thick and Perfusable Cardiac Patches and Hearts," *dv.Sci.* 2019, 6, 1900344, first published April 15, 2019, <https://doi.org/10.1002/advs.201900344>.

⁷ Макс Тегмарк, *Життя 3.0. Доба штучного інтелекту*, пер. з англ. З. Корабліної (Київ: Наш Формат, 2019), 247.

непередбачувано. Одним з прикладів зсуву звичних кордонів є штучний інтелект. Незалежно від того, яким шляхом розробники просуваються до появи потужного штучного інтелекту – через подолання людської біології або творення її найкращої подібності – діапазон прогнозів щодо наслідків коливається від апокаліптичних сценаріїв знищення нас як виду до стрибка у світ всезагального добробуту й безцінних можливостей.

Стосунки між людиною і машиною, їх потенційне співіснування описують лише один з елементів очікуваного радикального переходу. Проте це повертає нас до питання допустимого ступеня втручання до природного. Не те щоб людство колись всерйоз зупинялося перед тим, щоб знищити ліси чи спровокувати глобальне танення льодів, невідворотно змінюючи навколишнє середовище, але регульоване генетичне конструювання чи надання андроїдам емоційних рис вочевидь більше зачіпляє індивідів. Побоювання щодо втрати визначальних характеристик людяності тим більші, чим сильніше стираються грані між фізичною, цифровою та біологічною сферами.

Якщо звернутися до протистояння концептів самоподолання та самозбереження, то, як справедливо зазначається, «у випадку з технологіями й технікою йдеться про людські (гуманістичні, антропні) обмеження, які людина накладає на техніко-технологічний прогрес з метою самозбереження»⁸. У широкому сенсі на чашці терезів знов опиняються свобода та безпека. У вузькому сенсі дискусії точаться навколо їх інформаційної складової. Чи можемо ми вільно розповсюджувати знання та думки або маємо контролювати ці процеси? Чи можемо ми покладатися на те, що технологічні напрацювання не будуть використані для придушення протестів чи спотворення демократичних інститутів? Чи маємо ми стримувати цифровізацію, поки є на світі держави та організації, здатні вторгтися до територіальних кордонів і кіберпростору інших держав, застосовувати найбрудніші засоби гібридної війни? Чи маємо ми накладати заборону на втручання до геному людини, знаючи, що тоталітарні режими не збираються її дотримуватися? Чи взагалі здатні ми стримувати все це в дійсності?

Складні етичні проблеми, які розглядалися філософами в змодельованій умоглядній ситуації, постають нині як такі, що вимагають не просто рішення, а й певного алгоритму застосування й нормативної бази для забезпечення. Так, проблема вагонетки вийшла на новий рівень у зв'язку з появою складних автоматизованих систем. З того моменту, коли Ф. Фут змалювала ситуацію етичного вибору, у якій водій, що втратив керування, може або повернути на шлях, на якому знаходяться і будуть вбиті п'ятеро людей, або на той, де знаходиться один, обговорюючи доктрину подвійного ефекту, різницю між прямим і непрямим наміром, баланс добра і зла⁹, точаться

⁸ Ожеван, «По той бік технологічної сингулярності», 42.

⁹ Philippa Foot, «The Problem of Abortion and the Doctrine of Double Effect», *Oxford Review* 5 (1967): 5–15.

дискусії про найменшу шкоду й обов'язки в ситуації, коли уникнути негативних наслідків неможливо. Дж. Томсон розгорнула цю проблему, запропонувавши ускладнення за допомогою «моральної дилеми жертви», коли ви маєте вибір не просто між двома шляхами для некерованої вагонетки, а між бездіяльністю та дією – штовхнути важкого чоловіка, що стоїть поруч на пішохідному мосту, на шлях вагонетки, де він помре, зупинивши її¹⁰. Сучасні технологічні досягнення привнесли нове до цих дебатів утилітарних і деонтологічних поглядів. І це стосується як досліджень щодо еволюційної спадщини та моральної інтуїції, які фокусуються на тому, як генетична спорідненість чи партнерські стосунки підривають утилітарний вибір¹¹, так і спроб знайти відповідь за допомогою приладів, які використовуються в нейрології, вимірити когнітивні навантаження та спалахи емоцій. Це також намагання встановити наявність чи відсутність заздалегідь визначених моральних уподобань через вивчення реакцій індивідів на вибір у змодельованих ситуаціях за допомогою функціональної магнітно-резонансної томографії¹², потенційні кореляції з Системою 1 та Системою 2, відомих як швидке та повільне мислення. І, звичайно, нові перспективи пов'язані з розробками транспорту без водія-людини, оскільки системі керування доведеться приймати конкретні рішення в надзвичайній ситуації.

Під впливом технологічного розвитку ключові поняття та нормативні межі набувають змін у праві, так само, як в етиці. По-перше, до правового поля включаються такі терміни, як «відкриті дані», «великі дані», «Інтернет речей», «штучний інтелект», «поведінкові профілі», «смарт-рішення». По-друге, отримують не лише нові конотації, а й нормативні значення такі оцінні поняття, як «довіра», «права», «впевненість». У мінливому технологічному світі дані, довіра і увага стають ресурсом, за який борються індивіди, держави, компанії та організації.

Монетизація цих ресурсів відбувається завдяки таким моделям, як економіка уваги або інформаційна. Головною ідеєю останньої, як зазначається, є використання інформації «для продукування конкурентного на світовому ринку нового продукту, не обов'язково інформаційного, але такого, який через масовий збут забезпечує економічне багатство і розвиток країн-продуцентів. Характеристика певної економічної системи як «інформаційної економіки» вказує на особливу роль інформації в її функціонуванні»¹³. Наприклад, алгоритми налаштувань, націлені на ваші

¹⁰ Judith Jarvis Thomson, "The Trolley Problem," *Yale Law Journal* 94 (1985): 1395–1415, <http://dx.doi.org/10.2307/796133>.

¹¹ April Bleske-Rechek et al., "Evolution and the Trolley Problem: People Save Five over One Unless The One Is Young, Genetically Related, or A Romantic Partner," *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology* 4 (3) (2010): 115–27.

¹² Sergio Da Silva and Raul Matsushita, and Maicon De Sousa, "Utilitarian Moral Judgments Are Cognitively Too Demanding," *Open Access Library Journal* Vol.3 No.2, February 4 (2016), <http://dx.doi.org/10.4236/oalib.1102380>.

¹³ *Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія*, за ред. проф. А. П. Голікова і проф. О. А. Довгаль (Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015), 109.

особисті уподобання, фільтрують інформацію таким чином, щоб, з одного боку, дозувати її, створювати враження, ніби навколо лише односторонній, однобоко висвітлювати дійсність, а з іншого – сприяють поляризації та радикалізації поглядів, плакучи замкнутість та згуртованість навколо безапеляційної прихильності комусь чи чомусь.

Інформаційні технології нерозривно супроводжують такі явища, як демократія та правосуддя, регульовані правовими інструментами і вкрай важливі для суспільства. І ми не можемо сказати, що регулювання достатньо ефективно в питаннях електронної демократії та управління, а також е-правосуддя (від розв'язання спорів он-лайн до дослідження цифрових доказів). Крім того, постає необхідність урахування опосередкованого впливу технологій на демократичні процеси, на відправлення правосуддя. Приміром, впливу на проведення виборів. Оскільки технологічний світ загострює протистояння думок і змальовує картину, з якої взагалі не видно точки зору іншої сторони, це створює в людини помилкове враження, ніби ніяких інших перспектив не існує. Частково ми самі заганяємо себе до «інформаційних бульбашок», маючи змогу налаштувати індивідуальну віртуальну реальність. Але значною мірою ці бульбашки піддаються коригуванню з боку тих осіб, держав та бізнесу, які володіють відповідними цифровими інструментами. Недооцінена небезпека опосередкованого впливу на демократичні процеси призвела до певної кризи прямої демократії. Це ілюструють британський Brexit та інші референдуми, прихід до влади радикальних партій і популістських політиків у багатьох країнах тощо.

Багато цифрових засобів впливу, нових форм активності та комунікацій випадають з поля, що охоплюється нормативно-правовим регулюванням, традиціями та звичаями, етичними правилами тощо. Так, І. Улицька оперує термінами «глобальної активності» і «транснаціонального громадянського суспільства», підкреслюючи, що із традиційного погляду, усе це «непричетне до демократії, радше створює враження “керованого хаосу”, в якому звинувачують зазвичай суб'єктів економічної глобалізації в особі власників та топ-менеджерів транснаціональних компаній і банків, а часто й мережевих активістів»¹⁴. При цьому і глобальні демократичні процеси, і тим більше е-демократії включають використання нетрадиційних і незвичних категорій та інструментів.

Технологічний прорив, з одного боку, обіцяє покращити доступ до правосуддя, безсторонність і виваженість судових рішень. Програми, розроблені для аналізу даних, платформи для розв'язання диспутів он-лайн, штучний інтелект і «робосудді» на службі справедливості – чи це не чудово? З іншого боку, на нас чекають пов'язані з впровадженням цих багатообіцяючих інструментів проблеми. Приміром, у випадку застосування робосуддів ми стикаємося зі складнощами пояснити, яким

¹⁴ Інна Улицька, «Електронна демократія у глобалізованому світі», *Стратегічні пріоритети* 4 (21) (2011): 38.

чином буде прийматися рішення¹⁵. Хоча, як стверджується, результатам добре навчених нейронних мереж можна довіряти в суді, а той факт, що конкретна основа думки не може бути продемонстрована або сформульована, не повинен блокувати її прийняття, оскільки вона, можливо, є принципово достовірною¹⁶. Разом з тим машинне навчання штучного інтелекту включає обробку даних, що впливають з попередньої роботи судової системи, і це призводить до викривлень. Не кажучи вже про те, що технологічні інструменти правосуддя можуть повторювати упередження своїх творців або – в силу різних форм нерівності або цифрового розриву – повністю виключати точки зору й представленість інтересів окремих суспільних груп.

Серйозними викликами для права в технологічному світі стають юрисдикційні проблеми, транскордонна діяльність та екстериторіальні наслідки. Зрозуміло, що інформація в цифровій формі не лише курсує у віртуальному кіберпросторі, але й тим чи іншим чином пов'язана з фізичними носіями, що територіально знаходяться в юрисдикції певної держави. Однак, по-перше, інформація маршрутизується через територію кількох держав, по-друге, технічні можливості регулювання діяльності в кіберпросторі обмежені як об'єктивно (надзвичайний обсяг відомостей, цифровий розрив, технологічне лідерство, швидка і непередбачувана поява нових інструментів), так і суб'єктивно (неготовність держав, організацій і корпорацій узгодити конкретні правила, прагнення скористатися відсутністю ефективного регулювання, ступінь контролю над онлайн-середовищем).

Оскільки юрисдикційні теорії так чи інакше прив'язані до географічного розташування, а розвиток кіберпростору відштовхується не від фізичних меж вочевидь виникає юрисдикційна проблема. Дискусія щодо неї не нова, однак досі не просунулася суттєво. До того ж думки щодо вирішення змінюються в міру того, як трансформується ландшафт онлайн-середовища і сприйняття Інтернету у світі. Десятиріччя тому висловлювалися пропозиції зробити кіберпростір четвертим міжнародним простором (подібним за регулюванням до Антарктиди, космічного простору та відкритого моря), де відсутня територіальна юрисдикція¹⁷. Сучасні ідеї фокусуються на тому, що кіберпростір має самостійну цінність (і тому нам слід подумати, як не нанести шкоду передовсім правам людини, здійснюючи вирішення юрисдикційних проблем) і саморегульований характер (і тому велика частка проблем буде вирішуватися нетрадиційними правовими інструментами). До того ж ні традиційні правові інструменти, ні найсміливіші теорії не будуть встигати за

¹⁵ Див.: Термарк, Життя 3.0, 432.

¹⁶ Curtis E. A. Karnow, "The Opinion of Machines," *Columbia Science & Technology Law Review* Vol. XIX (2017): 182–3.

¹⁷ Див.: Darrel C. Menthe, "Jurisdiction in Cyberspace: A Theory of International Spaces," *Michigan Telecommunications and Technology Law Review* Vol. 4 (1998): 101–2; Wilske Stephan and Schiller Teresa, "International Jurisdiction in Cyberspace: Which States May Regulate the Internet?" *Federal Communications Law Journal* Vol. 50, Iss. 1, Article 5 (1997): 175.

розвитком технологій, у тому числі пов'язаних з юрисдикційними питаннями. Як зазначається, «частково внаслідок нездатності окреслити точну природу юрисдикційної проблеми, регулювання Інтернету розглядається як емпірично нездійснене або нормативно нелегітимне»¹⁸. Крім того, якщо відкинути романтичний погляд на кіберпростір як віртуальне *nowhere*, питання, які постають перед правом в онлайн-контексті, як справедливо визначається, «полягають не у тому, що інтернет-взаємодії ніде не відбуваються та відповідно виходять за межі правових систем. Скоріше труднощі викликає те, що інтернет-взаємодії потенційно відбуваються повсюдно й підпадають під юрисдикцію та закони декількох правових систем»¹⁹.

Поглянемо, приміром, на таку глобальну проблему, як кіберзлочинність. Незважаючи на те, що «кожна країна повинна мати достатній законодавчий і судовий потенціал для боротьби з кіберзлочинністю, і такі закони повинні бути гармонійними між різними країнами, оскільки вони захищають спільні інтереси»²⁰, у реальності виникає багато суперечностей. Це є наслідком відсутності глобального консенсусу щодо визначення й типів поведінки, які охоплюються кіберзлочинами, браку синхронізованих правових механізмів і процедур, договорів про взаємну видачу, спільні розслідування та іншу співпрацю, які відповідали б специфіці кіберзлочинності та встигали за динамікою в такій складній сфері. Але перешкоди виникають і внаслідок спроб урядів здійснювати транскордонний вплив і розповсюджувати національні юрисдикції на спірні випадки. Не завжди це відбувається як цілеспрямована екстратериторіальність. Тим більше, що сама природа кіберпростору, як справедливо зазначається, «несе виклик легкому визначенню юрисдикції у зв'язку з переслідуванням за злочини в Інтернеті»²¹. Навіть ті автори, які стоять на позиції, що традиційні юрисдикційні основи можуть бути застосовані до кіберзлочинності, наголошують, що це «призведе до багаточисленних потенціальних претензій» та «конфлікту юрисдикцій», а також визнають, що зв'язок буде базуватися на визначенні місцезнаходження «ефекту злочину» (тобто того, які його прями наслідки та вплив), місцезнаходження злочинця або жертви²². Більш радикальні погляди на розв'язання юрисдикційних питань включають пропозиції застосовувати універсальну

¹⁸ Dan Jerker B. Svantesson, "An Introduction to Jurisdictional Issues in Cyberspace," *Journal of Law and Information Science* Vol. 15 (2004): 72.

¹⁹ Alexandra Perloff-Giles, "Transnational Cyber Offenses: Overcoming Jurisdictional Challenges," *The Yale Journal of International Law* Vol. 43 (2018): 192.

²⁰ Adel Azzam Saqf Al-Hait, "Jurisdiction in Cybercrimes: A Comparative Study," *Journal of Law, Policy and Globalization* Vol. 22 (2014): 83.

²¹ Ikenga K. E. Oraegbunam, "Jurisdictional Challenges in Fighting Cybercrimes: Any Panacea from International Law?" *Nnamdi Azikiwe University Journal of International Law and Jurisprudence* Vol. 6 (2015): 63.

²² Susan W. Brenner and Bert-Jaap Koops, "Approaches to Cybercrime Jurisdiction," *Journal of High Technology Law* Vol. 4, No. 1 (2004): 44–5.

юрисдикцію або принцип взаємодоповнюваності²³, зважаючи на транснаціональний, міжнародний характер, а також суттєву шкоду від кіберзлочинності. Пропонується також вжити заходів на рівні міжнародної спільноти. Зокрема, в межах ООН, яка має взяти на себе ініціативу «не лише заохочуючи держави-члени до формулювання національних законів у цій важливій сфері, але також негайно розробити модельний закон, що полегшить такий крок і забезпечить уніфікованість національних законів, що стосуються кіберюрисдикції»²⁴.

Сценарії розв'язання юрисдикційних і транскордонних проблем у технологічному світі виглядають доволі абстрактними та містять заклики до більшої самостійності й одночасно співпраці усіх зацікавлених сторін. Пропонується висунути вимоги до кіберспільноти «стати більш відповідальною за моніторинг того, що поширюється через систему»²⁵ та в цілому «докласти зусиль для продовження 1) створення єдиних міжнародних законів, що стосуються Інтернету; 2) підвищення саморегулювання хостів та користувачів; 3) кращої просвіти законодавців про те, як функціонують Інтернет та World Wide Web»²⁶. Оскільки труднощі управління онлайн-простором набули системного характеру й напруження буде лише зростати, наголошується, що слід продовжувати використовувати такі інструменти: «1) багатосторонні зусилля; 2) двосторонні угоди; 3) неформальні взаємодії між державними та приватними суб'єктами через кордони»²⁷. У будь-якому разі те, що ми називаємо кіберпростором, стає все більш залежним від спільних ресурсів і зусиль, набуває глобальної структури та повсюдного характеру, тому потребуватиме гнучкого регулювання та плідної взаємодії. Можливо, це буде виглядати як неідеальний ланцюжок компромісів, але такий розвиток подій кращий за виснажливу гонку цифрових озброєнь.

У цифрову епоху відбуваються зміни в таких аспектах, як правовий статус і склад суб'єктів права. Прослідкувати їх можна в дискусіях про статус віртуальних осіб, прав та обов'язків, що стосуються цифрової особистості або цифрового продовження особистості, проблемах віднесення до публічних осіб тих, хто має вплив, більший за офіційних представників державної влади або опозиційних політиків. Чи не слід переглянути, наприклад, режими захисту приватності та визначення публічної

²³ Див.: William Guillermo Jimenez "Rules for Offline and Online in Determining Internet Jurisdiction. Global Overview and Colombian Cases," *International Law, Revista Colombiana de Derecho Internacional* 26 (2015): 13–62; Emmanuel Femi Gbenga Ajayi, "Challenges to Enforcement of Cyber-crimes Laws and Policy," *Journal of Internet and Information Systems* Vol. 6 (1) (2016): 1–12, DOI 10.5897/IIIS2015.0089.

²⁴ Kush Kalra. "Emergence of Cyber Crimes: A Challenge for the New Millennium," *Bharati Law Review*, April–June (2017): 102.

²⁵ Michael Gilden, "Jurisdiction and the Internet: the «Real World» Meets Cyberspace," *ILSA Journal of International & Comparative Law* Vol. 7 (2000): 159.

²⁶ *Ibid*, 160.

²⁷ Bertrand de La Chapelle and Paul Fehlinger, "Jurisdiction on the Internet: How to Move Beyond the Legal Arms Race," Observer Research Foundation and Global Policy Journal series. *Digital Debates. CyFu Journal* Vol. 3 (2016): 10.

особи з огляду на те, що громадяни мають право знати дещо більше відомостей про тих, хто пов'язаний з прийняттям важливих суспільних рішень чи формуванням політичного життя держави? Чи не слід визнати, що в сучасності в лідера думок або діджитал-інфлюєнсера може бути стільки ж або навіть більше влади і впливу, як у чиновника, що перебуває на високій державній посаді?

Зміна засобів комунікації та проявів активності, формування контенту через нетрадиційні ЗМІ, розширення сфери спілкування та обміну інформацією до глобального простору впливають на людину та соціум. Усе це здатне принести вражаючі результати, як позитивного, так і негативного характеру. Зокрема, О. Онищук, указуючи на можливість тотального контролю за особистістю та маніпуляцій над свідомістю за рахунок новітніх інформаційних технологій, пише, що тут «неабияку роль відіграє і віртуальна реальність, що заміщує реальне життя. Віртуалізація як соціальний процес стає свідомим конструюванням умовних феноменів, які набувають статусу базових і основних»²⁸. Тому довіру аудиторії та прихильність мільйонів може отримати якийсь віртуальний конструкт, проект, група осіб, бот, програма – усе, що завгодно, особливо якщо матиме продуману історію, персоналізовані риси та певну стратегію подання відомостей.

Право в технологічному світі трансформується як концептуально, так і в конкретних формах його втілення. Суттєво змінюються регулятивні режими. Зростає роль гнучких і автономних інструментів, їх креативних комбінацій. На передній план часто виходить ефективність застосування тих чи інших засобів вирішення проблем, у тому числі пов'язаних з порушеннями прав людини, а також впливу на їх здійснення внаслідок застосування цифрових технологій.

Як справедливо зазначають О. Дзьобань та Є. Мануйлов, «у віртуальному середовищі, як і в реальному світі, формується певний набір норм та правил поведінки, специфічних стандартів спілкування. Проте через особливості нового виду спільнот та добровільності участі в них часто він обмежується лише умовами приєднання нового учасника до вже сформованої групи»²⁹. Приєднання загалом можна назвати пріоритетною формою поширення правил на учасників віртуальних спільнот. Цифрові комунікації та просування великої частки правовідносин до онлайн-середовища стимулювали активне обговорення юридичних наслідків застосування режимів приєднання до угод та розповсюдження на користувачів умов, які вони мають прийняти, натиснувши на кнопку «погоджуюся» чи поставивши галочку у віконці, що спливає на екрані пристрою. Прогалини у праві, які не дають змоги

²⁸ Оксана Онищук, «Сучасна людина у просторі віртуальної реальності: особливості соціально-культурної трансформації», *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Філософські науки 780 (2014): 38.

²⁹ Олександр Дзьобань і Євгеній Мануйлов, «Віртуальні комунікації: до проблеми філософського осмислення сутності», *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія 3 (2015): 15.

захиститися від кіберпереслідування, заповнюються політиками корпорацій і такими неочікуваними сполученнями, як, приміром, заявлення переслідуваною особою вимог про авторські права на зображення сексуального характеру, якими її шантажують.

Технологічний світ передбачає, що віртуальна реальність входить до дійсності й доповнює її, а деколи прагне замінити.

Наприклад, після жахливої пожежі в соборі Нотр-Дам преса й експерти почали обговорювати питання відновлення. Чи є настільки докладні плани собору? Як їх порівняти з архівними, адже він неодноразово перебудовувався?

Доволі швидко з'ясувалося, що вчений-мистецтвознавець Е. Теллон кілька років тому склав повний і надзвичайно точний план собору, заснований на технології лазерного сканування³⁰. Крім того, спиратися при реконструкції можливо на віртуальну модель собору, відтворену в грі *Assassins Creed Unity*, оскільки співробітниця Ubisoft, компанії-розробника гри, К. Міусс витратила два роки життя, щоб оглянути детально весь собор і створити максимально детальну віртуальну копію³¹. Медіа миттєво підхопили, рознесли та упакували в художньо-емоційну обгортку ці гарні новини. А на офіційному сайті Ubisoft з'явився заклик приєднатися до фінансових пожертв і безкоштовно завантажити гру протягом однієї доби, щоб дати кожному «шанс випробувати велич і красу Нотр-Дам найкращим чином та оцінити віртуальну повагу компанії до цього монументального архітектурного витвору». Компанія також підкреслила, що «відеоігри дозволяють досліджувати місця так, як ми ніколи не могли собі уявити»³². Однак якщо поринути в інформаційні потоки глибше та застосувати факт-чекінг при вивченні джерел, можна знайти відомості про те, що в названій грі віртуальний Нотр-Дам не стовідсотково відповідає реальному, оскільки розробники трохи змінили інтер'єр і зовнішні стіни таким чином, щоб зробити проходження квесту більш видовищним, і також щоб персонажам було зручніше залазити по стінах собору³³.

І це, насправді, історія про три перспективи: 1) як технології можуть нам допомогти в неочевидний спосіб, у тому числі у правовому полі; 2) як вже змінилися

³⁰ Rachel Hartigan Shea, "Historian Uses Lasers to Unlock Mysteries of Gothic Cathedrals," *National Geographic*, originally published June 22, 2015, updated April 16, 2019, <https://www.nationalgeographic.com/news/2015/06/150622-andrew-tallon-notre-dame-cathedral-laser-scan-art-history-medieval-gothic/>.

³¹ Andrew Webster "Building a Better Paris in Assassin's Creed Unity," *The Verge*, originally published on October 31, 2014, updated April 17, 2019, <https://www.theverge.com/2014/10/31/7132587/assassins-creed-unity-paris>.

³² "Supporting Notre-Dame de Paris," *Ubisoft*, April 17, 2019, <https://news.ubisoft.com/en-us/article/348227/Supporting-Notre-Dame-de-Paris/>.

³³ Див.: Antony Taormina, "Why 'Assassin's Creed Unity's Notre Dame is Not Historically Accurate,'" November 10, 2014, In game news, <https://gamerant.com/assassins-creed-unity-notre-dame-design/>; "Explore Notre-Dame Cathedral before the fire, compliments of Ubisoft," *CBC News*, April 17, 2019, <https://www.cbc.ca/news/canada/montreal/notre-dame-assassin-s-creed-1.5101683>.

підходи до опрацювання та споживання інформації; 3) як цифровий образ переноситься у фізичну реальність і змінює її.

Таким чином, окреслюються контури ключових змін у праві, які проявляються під впливом новітніх технологій. І, можливо, доведеться переглядати самі основи, і не лише у правовій площині. Безумовно, комунікації та діяльність усе сильніше перетікають у віртуальне середовище, а останнє, у свою чергу, переплітається з фізичною реальністю, змінюючи сприйняття людиною як навколишньої дійсності, так і самої себе. І подальший розвиток світу суттєво залежить від того, чи будемо ми встигати усвідомлювати, сприймати та використовувати такі перетворення.

© Ю. Разметаєва, 2019

Бібліографія

- Google Spain, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Espanola de Proteccion de Datos and Costeja Gonzalez, (2014) Judgment, Case C-131/12, ECLI: EU: C:2014:317.
- Bartolini, Cesare and Lawrence Siry. "The Right to be Forgotten in the Light of the Consent of the Data Subject." *Computer Law & Security Review* 32 (2) (2016): 218–37.
- Разметаєва, Юлія. "Формування новітніх прав людини під впливом ІТ." *УІТ право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів III-ої Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 7 грудня 2018), 93–8.
- Ожеван, Микола. "По той бік технологічної сингулярності: дилема гуманістичних обмежень і необмеженого «пост гуманного» розвитку." *Стратегічні пріоритети* 1 (38) (2016): 33–46.
- Noor, Nadav et al. "3D Printing of Personalized Thick and Perfusable Cardiac Patches and Hearts." *dv.Sci.* 2019, 6, 1900344. First published: April 15, 2019. <https://doi.org/10.1002/adv.201900344>.
- Тегмарк, Макс. *Життя 3.0. Доба штучного інтелекту*. Переклад з англ. З. Корабліної. Київ: Наш Формат, 2019.
- Foot, Philippa. "The Problem of Abortion and the Doctrine of Double Effect." *Oxford Review* 5 (1967): 5–15.
- Thomson, Judith Jarvis. "The Trolley Problem." *Yale Law Journal* 94 (1985): 1395–1415. <http://dx.doi.org/10.2307/796133>.
- Bleske-Rechek, April et al. "Evolution and the Trolley Problem: People Save Five over One Unless The One Is Young, Genetically Related, or A Romantic Partner." *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology* 4 (3) (2010): 115–27.
- Da Silva, Sergio and Raul Matsushita, and Maicon De Sousa. "Utilitarian Moral Judgments Are Cognitively Too Demanding." *Open Access Library Journal* Vol. 3, No 2, February 4 (2016). <http://dx.doi.org/10.4236/oalib.1102380>.
- Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації*: колективна монографія. За редакцією проф. А. П. Голікова та проф. О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015.
- Улицька, Інна. "Електронна демократія у глобалізованому світі." *Стратегічні пріоритети* 4 (21) (2011): 35–8.

- Karnow, Curtis E. A. "The Opinion of Machines." *Columbia Science & Technology Law Review* Vol. XIX (2017): 136–84.
- Menthe, Darrel C. "Jurisdiction in Cyberspace: A Theory of International Spaces." *Michigan Telecommunications and Technology Law Review* Vol. 4 (1998): 69–103.
- Wilske, Stephan, and Teresa Schiller. "International Jurisdiction in Cyberspace: Which States May Regulate the Internet?" *Federal Communications Law Journal* Vol. 50, Iss. 1, Article 5 (1997): 117–78.
- Svantesson, Dan Jerker B. "An introduction to Jurisdictional Issues in Cyberspace." *Journal of Law and Information Science* Vol. 15 (2004): 50–74.
- Perloff-Giles, Alexandra. "Transnational Cyber Offenses: Overcoming Jurisdictional Challenges." *The Yale Journal of International Law* Vol. 43 (2018): 191–227.
- Al-Hait, Adel Azzam Saqf. "Jurisdiction in Cybercrimes: A Comparative Study." *Journal of Law, Policy and Globalization* Vol. 22 (2014): 75–83.
- Oraegbunam, Ikenga K. E. "Jurisdictional Challenges in Fighting Cybercrimes: Any Panacea from International Law?" *Nnamdi Azikiwe University Journal of International Law and Jurisprudence* Vol. 6 (2015): 57–65.
- Brenner, Susan W., and Bert-Jaap Koops. "Approaches to Cybercrime Jurisdiction." *Journal of High Technology Law* Vol. 4, No. 1 (2004): 2–46.
- Jimenez, William Guillermo. "Rules for Offline and Online in Determining Internet Jurisdiction. Global Overview and Colombian Cases." *International Law, Revista Colombiana de Derecho Internacional* 26 (2015): 13–62.
- Ajayi, Emmanuel Femi Gbenga. "Challenges to Enforcement of Cyber-crimes Laws and Policy." *Journal of Internet and Information Systems* Vol. 6 (1) (2016): 1–12. DOI 10.5897/JIIS2015.0089.
- Kush, Kalra. "Emergence of Cyber Crimes: A Challenge for the New Millennium." *Bharati Law Review*, April – June (2017): 86–103.
- Gilden, Michael. "Jurisdiction and the Internet: the «Real World» Meets Cyberspace." *ILSA Journal of International & Comparative Law* Vol. 7 (2000): 149–60.
- La Chapelle, Bertrand de and Paul Fehlinger. "Jurisdiction on the Internet: How to Move Beyond the Legal Arms Race." Observer Research Foundation and Global Policy Journal series. *Digital Debates. CyFu Journal* Vol 3 (2016): 8–14.
- Онищук, Оксана. "Сучасна людина у просторі віртуальної реальності: особливості соціально-культурної трансформації." *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Філософські науки 780 (2014): 34–9.
- Дзьобань, Олександр та Євгеній Мануйлов. "Віртуальні комунікації: до проблеми філософського осмислення сутності." *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія 3 (2015): 7–19.
- Shea, Rachel Hartigan. "Historian Uses Lasers to Unlock Mysteries of Gothic Cathedrals." *National Geographic*. Originally published June 22, 2015. Updated April 16, 2019. <https://www.nationalgeographic.com/news/2015/06/150622-andrew-tallon-notre-dame-cathedral-laser-scan-art-history-medieval-gothic/>.
- Webster, Andrew. "Building a Better Paris in Assassin's Creed Unity." *The Verge*. Originally published on October 31, 2014. Updated April 17, 2019. <https://www.theverge.com/2014/10/31/7132587/assassins-creed-unity-paris>.

- “Supporting Notre-Dame de Paris.” *Ubisoft*. April 17, 2019. <https://news.ubisoft.com/en-us/article/348227/Supporting-Notre-Dame-de-Paris/>.
- Taormina, Antony. “Why ‘Assassin’s Creed Unity’s Notre Dame is Not Historically Accurate.” November 10, 2014, In game news. <https://gamerant.com/assassins-creed-unity-notre-dame-design/>.
- “Explore Notre-Dame Cathedral before the fire, compliments of Ubisoft.” *CBC News*, April 17, 2019. <https://www.cbc.ca/news/canada/montreal/notre-dame-assassin-s-creed-1.5101683>.

Bibliography

- Google Spain, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Espanola de Proteccion de Datos and Costeja Gonzalez, (2014) Judgment, Case C-131/12, ECLI: EU: C:2014:317.
- Bartolini, Cesare and Lawrence Siry. “The Right to be Forgotten in the Light of the Consent of the Data Subject.” *Computer Law & Security Review* 32 (2) (2016): 218–37.
- Razmetaeva, Yulia. “Formuvannia novitnikh prav liudyny pid vplyvom IT [Formation of new human rights under the influence of IT].” *U IT pravo: problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini: zbirnyk materialiv III-oi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Lviv, 7 hrudnia 2018), 93–8 (in Ukrainian).
- Ozhevan, Mykola. “Po toi bik tekhnolohichnoi synhuliarnosti: dylema humanistychnykh obmezhen i neobmezhenoho «post humannoho» rozvytku [Beyond technological singularity: dilemma of humanistic restrictions and unlimited «posthumane» development].” *Stratehichni priorytety* 1 (38) (2016): 33–46 (in Ukrainian).
- Noor, Nadav et al. “3D Printing of Personalized Thick and Perfusable Cardiac Patches and Hearts.” *dv.Sci.2019*, 6, 1900344. First published: April 15, 2019. <https://doi.org/10.1002/adv.201900344>.
- Tegmark, Max. *Zhyttia 3.0. Doba shtuchnoho intelektu* [Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence]. Kyiv: Nash Format, 2019 (in Ukrainian).
- Foot, Philippa. “The Problem of Abortion and the Doctrine of Double Effect.” *Oxford Review* 5 (1967): 5–15.
- Thomson, Judith Jarvis. “The Trolley Problem.” *Yale Law Journal* 94 (1985): 1395–1415. <http://dx.doi.org/10.2307/796133>.
- Bleske-Rechek, April et al. “Evolution and the Trolley Problem: People Save Five over One Unless The One Is Young, Genetically Related, or A Romantic Partner.” *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology* 4 (3) (2010): 115–27.
- Da Silva, Sergio and Raul Matsushita, and Maicon De Sousa. “Utilitarian Moral Judgments Are Cognitively Too Demanding.” *Open Access Library Journal* Vol. 3, No 2, February 4 (2016). <http://dx.doi.org/10.4236/oalib.1102380>.
- Transformatsiia mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v epokhu hlobalizatsii: kolektyvna monohrafiia* [Transformation of International Economic Relations in the Age of Globalization: A Collective Monograph]. Za red. prof. A. P. Holikova i prof. O. A. Dovhal. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2015) (in Ukrainian).
- Ulytska, Inna. “Elektronna demokratiia u hlobalizovanomu sviti [E-democracy in a globalized world].” *Stratehichni priorytety* 4 (21) (2011): 35–8 (in Ukrainian).

- Karnow, Curtis E. A. "The Opinion of Machines." *Columbia Science & Technology Law Review* Vol. XIX (2017): 136–84.
- Menthe, Darrel C. "Jurisdiction in Cyberspace: A Theory of International Spaces." *Michigan Telecommunications and Technology Law Review* Vol. 4 (1998): 69–103.
- Wilske, Stephan, and Teresa Schiller. "International Jurisdiction in Cyberspace: Which States May Regulate the Internet?" *Federal Communications Law Journal* Vol. 50, Iss. 1, Article 5 (1997): 117–78.
- Svantesson, Dan Jerker B. "An Introduction to Jurisdictional Issues in Cyberspace." *Journal of Law and Information Science* Vol. 15 (2004): 50–74.
- Perloff-Giles, Alexandra. "Transnational Cyber Offenses: Overcoming Jurisdictional Challenges." *The Yale Journal of International Law* Vol. 43 (2018): 191–227.
- Al-Hait, Adel Azzam Saqf. "Jurisdiction in Cybercrimes: A Comparative Study." *Journal of Law, Policy and Globalization* Vol. 22 (2014): 75–83.
- Oraegbunam, Ikenga K. E. "Jurisdictional Challenges in Fighting Cybercrimes: Any Panacea from International Law?" *Nnamdi Azikiwe University Journal of International Law and Jurisprudence* Vol. 6 (2015): 57–65.
- Brenner, Susan W., and Bert-Jaap Koops. "Approaches to Cybercrime Jurisdiction." *Journal of High Technology Law* Vol. 4, No. 1 (2004): 2–46.
- Jimenez, William Guillermo. "Rules for Offline and Online in Determining Internet Jurisdiction. Global Overview and Colombian Cases." *International Law, Revista Colombiana de Derecho Internacional* 26 (2015): 13–62.
- Ajayi, Emmanuel Femi Gbenga. "Challenges to Enforcement of Cyber-crimes Laws and Policy." *Journal of Internet and Information Systems* Vol. 6 (1) (2016): 1–12. DOI 10.5897/JIIS2015.0089.
- Kush, Kalra. "Emergence of Cyber Crimes: A Challenge for the New Millennium." *Bharati Law Review*, April – June (2017): 86–103.
- Gilden, Michael. "Jurisdiction and the Internet: the «Real World» Meets Cyberspace." *ILSA Journal of International & Comparative Law* Vol. 7 (2000): 149–60.
- La Chapelle, Bertrand de and Paul Fehlinger. "Jurisdiction on the Internet: How to Move Beyond the Legal Arms Race." Observer Research Foundation and Global Policy Journal series. *Digital Debates. CyFy Journal* Vol 3 (2016): 8–14.
- Onyshchuk, Oksana. "Suchasna liudyna u prostori virtualnoi realnosti: osoblyvosti sotsialno-kulturnoi transformatsii [Modern person in virtual reality space: Peculiarities of sociocultural transformation]." *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Filosofski nauky* 780 (2014): 34–9 (in Ukrainian).
- Dzeban, Oleksandr, & Yevhenii Manuylov. "Virtualni komunikatsii: do problemy filosofskoho osmyslennia sutnosti [Virtual communications: to the problem of philosophical comprehension of essence]." *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia* 3 (2015): 7–19 (in Ukrainian).
- Shea, Rachel Hartigan. "Historian Uses Lasers to Unlock Mysteries of Gothic Cathedrals." *National Geographic*. Originally published June 22, 2015. Updated April 16, 2019. <https://www.nationalgeographic.com/news/2015/06/150622-andrew-tallon-notre-dame-cathedral-laser-scan-art-history-medieval-gothic/>.

Webster, Andrew. "Building a Better Paris in Assassin's Creed Unity." *The Verge*. Originally published on October 31, 2014. Updated April 17, 2019. <https://www.theverge.com/2014/10/31/7132587/assassins-creed-unity-paris>.

"Supporting Notre-Dame de Paris." *Ubisoft*. April 17, 2019. <https://news.ubisoft.com/en-us/article/348227/Supporting-Notre-Dame-de-Paris/>.

Taormina, Antony. "Why 'Assassin's Creed Unity's Notre Dame is Not Historically Accurate.'" November 10, 2014, In game news. <https://gamerant.com/assassins-creed-unity-notre-dame-design/>.

"Explore Notre-Dame Cathedral before the fire, compliments of Ubisoft." *CBC News*, April 17, 2019. <https://www.cbc.ca/news/canada/montreal/notre-dame-assassin-s-creed-1.5101683>.

Юлія Разметаєва. Право у технологічному світі: ключові точки змін

Анотація. Статтю присвячено ключовим точкам змін у праві під впливом технологій. Вони відображаються у правах людини, як у вигляді формування новітніх прав, так і змісті та обсязі визнаних. Демонструють, як загострюється глобальна суперечність між свободою та безпекою. Показують відсутність етичних та правових обмежень у певних сферах діяльності, кидають виклик ключовим поняттям і цінностям. Як поняття, так і нормативні межі набувають змін у праві, а економічні моделі, що використовують інформацію, довіру та увагу як ресурси змушують виробляти гнучкі й ефективні регулятивні режими. Зростає роль автономізації, застосування креативних комбінацій інструментів.

Інформаційні технології супроводжують такі явища, як демократія та правосуддя, здійснюють неочікуваний вплив, який може бути конче небезпечним. Серйозними викликами стають юрисдикційні проблеми, транскордонна діяльність та екстериторіальні наслідки. Сценарії їх розв'язання мають включати залежність від спільних ресурсів і зусиль, глобальної структури та повсюдного характеру кіберпростору. Відбуваються зміни в таких аспектах, як правовий статус і склад суб'єктів права, особливо щодо віртуальних осіб, прав та обов'язків, розподілу приватного та публічного.

Право в технологічному світі трансформується як концептуально, так і в конкретних формах його втілення. У подальших перетвореннях слід врахувати тенденції до стирання граней між фізичною, цифровою та біологічною сферами, перенесення комунікацій та діяльності до віртуального середовища.

Ключові слова: цифрова епоха; технологічний світ; інформаційне суспільство; інформаційні технології; концепція права; права людини; юрисдикційні проблеми; автономія у правовому регулюванні.

Юлія Разметаєва. Право в технологическом мире: ключевые точки изменений

Аннотация. Статья посвящена ключевым точкам изменений в праве под влиянием технологий. Они отражаются в правах человека, как в виде формирования новых прав, так и на содержании и объеме признанных. Демонстрируют, как обостряется глобальное противоречие между свободой и безопасностью. Показывают отсутствие этических и правовых ограничений в определенных сферах деятельности, бросают вызов ключевым понятиям и ценностям. Как понятия, так и нормативные пределы изменяются в праве, а экономические модели, использующие информацию, доверие и внимание как ресурсы

заставляють виробувати гнучкі та ефективні регулятивні режими. Возрастає роль автономізації в праві, застосування креативних комбінацій інструментів.

Інформаційні технології супроводжують такі явища, як демократія та правосуддя, здійснюючи неочікуване впливання, яке може бути дуже небезпечним. Сурйозними викликами стають юрисдикційні проблеми, трансгранична діяльність та екстериторіальні наслідки. Сценарії їх розв'язання повинні включати залежність від загальних ресурсів та зусиль, глобальну структуру та повсюдний характер кіберпростору. Виникають зміни в таких аспектах, як правовий статус та склад суб'єктів права, особливо в стосунку віртуальних осіб, прав та обов'язків, розмежування приватного та публічного.

Право в технологічному світі трансформується як концептуально, так і в конкретних формах його втілення. В подальших перетвореннях слід врахувати тенденції до стирання меж між фізичною, цифровою та біологічними сферами, перенесення комунікацій та діяльності в віртуальне середовище.

Ключові слова: цифрова епоха; технологічний світ; інформаційне суспільство; інформаційні технології; концепція права; права людини; юрисдикційні проблеми; автономія в правовому регулюванні.

Yulia Razmetaeva. Law in Technological World: Key Points of Changes

Abstract. The article focuses on the key points of law changing under the influence of technologies. They are reflected in human rights, both in terms of the formation of the newest rights and the content and scope of those recognized. These changes demonstrate how the global conflict between freedom and security is exacerbated. They show the absence of ethical and legal constraints in certain areas of activity, and challenge the key concepts and values that we refer to in ethical thinking. Key concepts and regulatory boundaries are changing in law, and economic models that use information, trust, and attention as resources force regulatory regimes to be more flexible and effective. The role of law autonomy, the use of creative combinations of instruments, is growing.

Information technologies inseparably accompany such phenomena as democracy and justice, and have an unexpected impact that can be extremely dangerous. Many digital influencers, new forms of activity and communication fall out of the realm of regulation, traditions and customs. Jurisdictional issues, cross-border activities and extraterritorial consequences become serious challenges. Scenarios of their solving should include dependency on shared resources and efforts, global structure and ubiquitous cyberspace. Changes are taking place in such aspects as the legal status and entities, especially in relation to virtual persons, rights and obligations, the distribution of private and public.

Law in the technological world is transformed both conceptually and in concrete forms of its incarnation. In addition, future transformations should take into account the tendency to blur the boundaries between the physical, digital and biological spheres, transferring communications and activities to the virtuality.

Keywords: digital age; technological world; information society; information technologies; concept of law; human rights; jurisdictional issues; autonomy in legal regulation.

Одержано / Received 10.08.2019